

Nr 352.

Godkänd av första kammaren den 16 juni 1945.

Godkänd av andra kammaren den 16 juni 1945.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1943—30 juni 1944.

(Statsutskottets utlåtande nr 148.)

Till KONUNGEN.

Efter prövning av vad riksdagens nästlidet år församlade revisorer rörande verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1943—den 30 juni 1944 uti angiven berättelse anmält samt vederbörande verk och myndigheter uti däröver angivna förklaringar hos Kungl. Maj:t andragit, får riksdagen i nedannämnda ärenden anföra följande.

1:o).

Utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m.

Under justitiedepartementet, § 1, hava revisorerna påtalat vissa brister med avseende å indrivningsförfarandet beträffande utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. (Del I, s. 2—5).

I åtskilliga av de författningar, vilka under krigsåren utfärdats i syfte att trygga folkförsörjningen m. m., hava intagits stadganden om konfiskation av egendom hos den som fälles till ansvar för överträdelse av gällande bestämmelser. Å indrivningen och redovisningen av konfiskationsfordringar av nu nämnt slag är förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter närmast tillämplig. Rörande förfarandet då hinder för indrivning föreligger meddelas i nämnda förordning stadganden av innebörd, att avskrivning skall ske, förutom huvudsakligen i de fall, då den böt-fälde icke anträffas, även då den böt-fälde saknar tillgångar och böterna enligt åklagarens eller domstols beslut ej skola förvandlas. Vid andra laga verkställighetshinder skall avkortning ske. Avskrivning innebär ej, att böter icke ånyo kunna bliva föremål för indrivningsåtgärder; efter avkortning där- emot kunna indrivningsåtgärder icke längre vidtagas.

Revisorerna, som lämnat en närmare redogörelse angående den omfattning, i vilken krisförfattningarnas konfiskationsstadganden tillämpats ävensom i vad mån de uppkomna fordringarna indrivits respektive avkortats eller avskrivits, ha konstaterat, att avkortning och avskrivning på grund av den dömdes tillgångslöshet verkställdes i övervägande antalet fall inom mindre än ett år och i åtskilliga fall inom några få månader efter avkunnat utslag.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

De ersättningar, som med tillämpning av ransoneringsförfattningarna under rådande kristid hava utdömts till kronan, uppgå sammanlagt till betydande belopp. Även i enskilda fall hava de utdömda ersättningarna varit av betydande storlek.

Av den lämnade redogörelsen framgår dels att huvudparten av de utdömda ersättningarna ännu icke kunnat indrivnas och dels att desamma i flera fall mycket snabbt blivit föremål för avskrivning eller avkortning. Vidare har framkommit, att länsstyrelsernas praxis även såtillvida varit vacklande, när det gällt att avföra belopp av hithörande slag ur räkenskaperna, som dessa i en del fall blivit föremål för avskrivning — med normal påföljd likväl att de icke vidare bruka bliva föremål för indrivningsåtgärder — och i andra fall för avkortning, till följd varav vidare indrivningsåtgärder överhuvud icke komma i fråga.

Det vill synas, som om bötesindrivningsförfordningens bestämmelser icke vore väl lämpade för sådana fall som dessa. Redan den omständigheten att de fordringar, varom här är fråga, i vissa fall blivit föremål för avskrivning och i andra fall för avkortning tala för behovet av en översyn härvidlag.

Det kan i varje fall ifrågasättas, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för en effektivisering av indrivningsförfarandet i avseende på sådana ersättningar, varom här är fråga. Flera skäl synas tala för att extraordinära åtgärder här kunna vara befogade för att få till stånd ett särskilt snabbt exekutivt förfarande.

Slutligen synes det föga tilltalande, att fordringar av denna art och den storleksordning, det här ofta är fråga om, skola kunna avföras ur räkenskaperna så snabbt som i flera fall skett. Ett sådant förfaringsätt torde vara ägnat att förringa den avskräckande verkan av påföljderna av här berörda lagöverträdelser. Det är av visst intresse i detta sammanhang att göra en jämförelse med indrivningen av exempelvis även mycket obetydliga ersättningsbelopp av andra slag, som tilldömts kronan, vilka ofta vålla ett under årtal utsträckt ständigt återkommande efterspanings- och indrivningsarbete för polismyndigheterna.

Revisorerna hava kommit till den uppfattningen, att en omedelbar översyn av gällande bestämmelser på förevarande område är av behovet påkallad.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket*, *överståthållarämbetet* och *samtliga länsstyrelser* (Del II, s. 172—182). Flertalet myndigheter förorda, att en översyn av bestämmelserna på hithörande område kommer till stånd.

Den av revisorerna verkställda undersökningen har givit vid handen, att indrivningsresultatet i fråga om vederlagsfordringar av här avsedd art måste betraktas som dåligt, och att belopp som icke kunnat indrivnas i flera fall mycket snabbt blivit föremål för avkortning eller avskrivning. Efter avkortning föreligger ej längre möjlighet att göra kronans fordringsrätt gällande.

Enligt vad revisorerna framhållit plägar även vid avskrivningsbeslut den normala påföljden vara, att fordringarna icke vidare bliva föremål för indrivningsåtgärder. Riksdagen ifrågasätter i likhet med revisorerna och de i ärendet hörda myndigheterna, huruvida kronans fordringsanspråk med nu rådande praxis bliva tillbörligen tillvaratagna. Såväl revisorerna som de hörda myndigheterna hava framhållit, att nu tillämpade bestämmelser — bestämmelserna om indrivning och redovisning av böter — icke äro lämpliga då fråga är om vederlagsfordringar. Härtill kommer att tvekan synes hava rätt huruvida i likartade fall avkortnings- eller avskrivningsbeslut bort meddelas. Revisorernas uttalande att en omedelbar översyn av bestämmelserna på förevarande område bör komma till stånd finner riksdagen vara väl motiverat.

Riksdagen får anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under omprövning frågan om indrivning och redovisning av vederlagsfordringar av här avsedd karaktär.

2:o).

Krigssjukvården på Gotland.

Under försvarsdepartementet, § 12, hava revisorerna påtalat vissa förhållanden i samband med uppförandet av och driften vid vissa krigssjukhus på Gotland (Del I, s. 50—57).

Revisorerna hava till en början lämnat en kortfattad redogörelse för innehållet i dels instruktionen den 18 juni 1937 för dåvarande arméförvaltningen, dels ock de utav Kungl. Maj:t eller central förvaltningsmyndighet i anledning av den i september 1939 anbefallda förstärkta försvarsberedskapen meddelade föreskrifterna angående enhetlig krigsredovisning vid armén, allt såvitt berörde de av revisorerna till behandling upptagna förhållandena.

Beträffande tillkomsten av krigssjukhuset vid Lärbro hava revisorerna anförts i huvudsak följande.

Sedan Kungl. Maj:t den 2 december 1939 anbefallt mobilisering, bland annat, på Gotland, beordrade vederbörande militärbefälhavare med stöd av i dåvarande krigssjukvårdsplan närmare angivna bestämmelser, att det i Lärbro planerade krigssjukhuset skulle upprättas. Arbetet påbörjades i december 1939 och utgjordes av omfattande änderingsarbeten å ett flertal i Lärbro ianspråktagna byggnader och lokaler. Omfattande materialanskaffningar för sjukhusets del verkställdes även. Av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse ställdes under våren 1940 sex baracker till sjukhusets förfogande. Under sommaren 1940 uppfördes ytterligare fyra baracker. Med denna utbyggnad disponerade sjukhuset sammanlagt 549 vårdplatser. Under sista halvåret 1940 och våren 1941 uppfördes ytterligare fyra baracker, installerades vissa sanitära anläggningar, iståndsattes ett i Lärbro beläget elektricitetsverk och anlades en tvättinrättning med bastu. Härjämte påbörjades under sommaren 1940 vissa väganläggningar. Vid arbetena anlätades jämväl värnpliktiga. — I och

med det tysk-ryska krigsutbrottet i juni 1941 genomfördes en ytterligare utvidgning av sjukvårdsanläggningarna vid Lärbro, varjämte vissa baracker, vilka endast voro provisoriskt inredda, iordningställdes för mera varaktigt bruk. Successivt uppfördes tolv nya baracker och ett antal mindre byggnader. Härjämte anlades vatten-, avlopps- och elektriska ledningar.

Med förmålan att vissa byggnader och anläggningar äro belägna å ecklesiastisk mark medan övriga äro belägna å enskild person eller kommun tillhörig mark hava revisorerna uppgivit, att sjukhusets anläggningskostnader uppskattats till omkring 3,5 miljoner kronor, vilka med vissa undantag avförts å sjukvårdsstyrelsens krigstitel nr 13 hälso- och sjukvård. Beloppen hade utanordnats enligt bemyndigande av vederbörande chefsläkare.

Revisorerna hava vidare framhållit, att försvarets civilförvaltning föranstaltat om utredning i anledning av vissa förvaltningsförhållanden i samband med sjukhusets uppförande, och att därvid framkommit, bland annat, att vid sjukhuset upphandling i stor utsträckning förekommit utan iakttagande av upphandlingsförordningens bestämmelser, att upphandlingar bedrivits mindre planmässigt, att all materiel ej tagits till uppbörd o. s. v.

Efter att hava anfört vissa erinringar gentemot planläggningen av krigssjukhusen i Klintehamn och Hemse hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Förhållandena i samband med uppförandet av krigssjukhuset i Lärbro finna revisorerna högst anmärkningsvärda. Enligt den av sjukvårdsstyrelsen enligt dåvarande chefsens för försvarsstaben direktiv upprättade krigssjukvårdsplanen skulle ett krigssjukhus med ett visst närmare angivet antal vårdplatser förläggas till nämnda ort. Sedan vissa lokaler på platsen tagits i anspråk och sjukvårdsstyrelsen tillhandahållit sex baracker samt ytterligare fyra sådana för ändamålet från annat håll tilldelats, kunde sjukhuset under senare delen av år 1940 disponera över ett antal vårdplatser, som översteg det i krigssjukvårdsplanen föreskrivna. Utom dessa nu angivna byggnader uppfördes successivt under sista halvåret 1940 och våren 1941 ytterligare fyra baracker, som voro avsedda till, bland annat, bostad åt sköterskepersonal, expedition, förråd m. m. Under våren 1941 påbörjades emellertid en permanent utbyggnad av sjukhuset, så att hela anläggningen vid slutförandet av arbetet under februari 1943 kom att omfatta ett 50-tal baracker och andra byggnader, inrymmande ett väsentligt utökat antal vårdplatser. Såvitt revisorerna kunnat utröna, har något anslag för denna senare utbyggnad av sjukhuset icke anvisats, och enligt vad revisorerna inhämtat har frågan icke varit underställd Kungl. Maj:ts prövning. Därest medel i vanlig ordning beviljats hade det givetvis uppdragits åt fortifikationsstyrelsen, på vilken det närmast ankom att handhava dylika arbeten, att utföra ifrågavarande sjukhusbygge. Hos nämnda myndighet har i varje fall någon framställning om tillstånd till utförande av byggnadsarbetet eller beviljande av medel härtill icke gjorts liksom icke heller föreskriven anmälan om vidtagna dispositioner för utförande av sjukhusbygget. Från försvarets sjukvårdsförvaltning, som övertagit förutvarande sjukvårdsstyrelsens arbetsuppgifter, har vidare upplysts, att något skriftligt beslut i denna sak från styrelsens sida icke kunnat återfinnas.

Såsom förut nämnts kunna de sammanlagda kostnaderna för sjukhuset uppskattas till omkring 3,5 miljoner kronor, av vilket belopp en avsevärd del faller på den senare utbyggnaden. Utgifterna för denna utbyggnad hade

efter bemyndiganden i samtliga fall av vederbörande chefläkare vid sjukhuset utbetalats och avförts på krigstiteln KD nr 13 hälso- och sjukvård.

Inför allt vad i denna sak förekommit måste revisorerna ställa sig frågan, huru så betydande belopp av statsmedel kunnat under en följd av år utbetalas utan att anslag för ändamålet beviljats eller bemyndigande i någon form av högre förvaltningsmyndighet givits för en utbyggnad av detta sjukhus, som ursprungligen uppförts som krigssjukhus och sålunda avsetts att vara av provisorisk karaktär. I avsaknad av skriftligt underlag för vissa förvaltningsåtgärder sammanhängande med sjukhusets uppförande hava revisorerna vid sin undersökning endast haft att lita till de uppgifter, som under hand kunnat erhållas från vissa myndigheter och från förutvarande befattningshavare i ansvarig ställning vid sjukhuset. Det kan emellertid härvid främst konstateras, att dåvarande arméförvaltningens kontrollerande organ, som haft att tekniskt granska, huruvida penningmedlen blivit med omtanke och på ett med hänsyn till statens intresse ändamålsenligt sätt använda, samt att kontrollera, att utgifterna stått i överensstämmelse med gällande författningar och föreskrifter, brustit i sina skyldigheter härutinnan. Redan en ytlig granskning av räkenskaperna skulle hava givit till resultat, att kostnaderna i förevarande fall felaktigt avförts på krigstiteln för hälso- och sjukvård i stället för rätteligen å någon av fortifikationsstyrelsens utgiftstitlar, vilket bort giva revisionen anledning att ingå på en närmare undersökning av de beslut, som kunnat hava legat till grund för utbetalningarna i fråga. Det måste även få betraktas såsom särskilt betänkligt, att dessa dyrbara arbeten kunnat komma till utförande utan att något protokollfört beslut därom förelegat och att värnpliktige chefläkaren vid sjukhuset erhållit sådant bemyndigande, att denne vid byggandet kunnat förfoga över nästan obegränsade medel och i övrigt givits praktiskt taget fria händer i fråga om sjukhusets ekonomiska förvaltning.

Mot själva planläggningen av sjukhuset kunna flera erinringar göras. Sjukhusbyggnaderna hava spritts över ett relativt stort område, vilket måhända ur luftskyddssynpunkt kan vara lämpligt men som för ett sjukhus, som skall drivas ekonomiskt och rationellt, måste anses olämpligt. Maten från centralköket måste sålunda forslas lång väg ut till de olika barackerna. Genom uppförande av ett stort antal byggnader i stället för ett fåtal, men större sådana har materialåtgången liksom även kostnaderna blivit större än behövt. Någon central värmeanläggning finnes icke, utan i varje byggnad har insatts en värmepanna, vilket medför att onödigt stor personal måste anställas för transporter av bränsle och eldning på olika håll inom anläggningen. Mycket stora kostnader hava nedlagts på vatten- och avloppsledningar samt på det elektriska kabelnätet. Någon ritning över dessa har aldrig uppgjorts, utan ledningssystemet synes hava anlagts utan egentlig plan, vilket medfört onödiga kostnader.

Enligt vad som framgår av den av försvarets civilförvaltning gjorda undersökningen ha även mot sjukhusets ekonomiska skötsel kunnat riktas flera allvarliga erinringar.

Jämväl krigssjukhusen i Hemse och Klintehamn hava dragit betydande kostnader. Kostnaderna för förstnämnda sjukhus, som givits mera varaktig karaktär, hava liksom utgifterna för sjukhuset i Lärbro avförts å förenämnda krigstitel KD nr 13 utan att, såvitt kunnat utrönas, anslag för ändamålet beviljats eller bemyndigande till byggandet lämnats. I fråga om sjukhuset i Klintehamn måste revisorerna finna anmärkningsvärt, att någon överenskomelse icke träffats mellan de civila och militära myndigheterna angående rekvisitionen av konservfabrikens lokaler. Sedan dessa tagits i anspråk för den militära sjukvården och därefter iordningställda för stora kostnader, har sjukhuset efter sex månader måst nedläggas, emedan lokalerna vore behövlige för

civil myndighet. Såväl härigenom som på grund av att lokalerna sedermera måst återställas i sitt ursprungliga skick har statsverket åsamkats avsevärda kostnader.

Den tid, som stått revisorerna till buds, har icke medgivit en närmare undersökning av krigssjukvården på Gotland än som här skett. De förhållanden, som ovan påvisats i samband med uppförandet och inredandet av sjukhusbyggnaderna, finna revisorerna emellertid vara av så betänklig art, att en allsidig utredning i saken bör komma till stånd. Härvid bör även undersökas, huruvida dessa krigssjukhusanläggningar på något sätt kunna komma till användning vid den civila sjukvården på Gotland.

Vad sålunda förekommit hava revisorerna velat för riksdagen omförmåla.

Yttranden hava avgivits av *försvarets civilförvaltning*, *försvarets sjukvårdsförvaltning* samt *arméns fortifikationsförvaltning* (Del II, s. 38—51).

Upprättandet av här avsedda sjukhus ingick såsom ett led i genomförandet av den för Gotland av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse upprättade krigssjukvårdsplanen. Efter anbefalld mobilisering i slutet av år 1939 beordrade därför vederbörande militärbefälhavare upprättandet av krigssjukhuset. Arbetet härmed påbörjades omedelbart. Det synes alltjämt hava pågått, när frågan om en förstärkning av krigssjukvården på Gotland i och med det tysk-ryska krigsutbrottet i juni 1941 aktualiserades. En ytterligare utvidgning och permanentning av sjukvårdsanläggningarna i Lärbro synes i anslutning därtill hava beslutats.

Revisorerna hava i huvudsakligast två avseenden riktat erinringar mot med uppförandet av och driften vid krigssjukhuset i Lärbro vidtagna åtgärder. Sålunda hava revisorerna ställt sig frågande, huru så betydande belopp av statsmedel kunnat under en följd av år utbetalas utan att anslag för ändamålet beviljats eller bemyndigande i någon form av högre förvaltningsmyndighet lämnats. Vidare hava revisorerna påtalat brister med avseende å planläggningen av sjukhuset och sjukhusets ekonomiska skötsel.

Vad först angår medelsförbrukningen för här avsedda ändamål må följande bringas i erinran. I och med att förstärkt försvarsberedskap (partiell mobilisering) anbefalldes och i anslutning därtill krigsförvaltningsbestämmelserna kommit i tillämpning erhöll underlydande myndighet befogenhet att disponera för beredskapens upprätthållande erforderliga medel. Sedan ett mera permanent beredskapstillstånd därefter inträtt, torde emellertid vissa begränsningar i den till de underlydande myndigheterna delegerade dispositionsrätten hava införts. I detta syfte torde, bland annat, i augusti 1941 ovan omförmålda bestämmelser hava meddelats av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse. Av vad nu sagts torde framgå, att det i och för sig icke kan betraktas som särskilt anmärkningsvärt, att underlydande myndighet kunnat såsom här skett disponera medel för krigssjukhusets iordningställande, i vart fall icke såvitt avser det första utbyggnadsskedet. Däremot vill det synas som om den fortsatta utbyggnaden erfordrat beslut av central förvaltningsmyndighet.

Revisorerna hava uppgivit, att sjukhusets anläggningskostnader uppskattats till omkring 3 500 000 kronor. Försvarets sjukvårdsförvaltning har här-

utinnan framhållit, att, ehuru det icke vore möjligt åstadkomma en exakt uppgift bland annat därför att driften vid sjukhuset pågått samtidigt med utbyggandet, anläggningskostnaderna till och med den 30 juni 1944 uppgått till omkring 650 000 kronor, oavsett vissa till arbetstrupp utgående löneför-måner samt värdet av de av sjukvårdsförvaltningen till förfogande ställda barackerna, medan kostnaderna för sjukhusets drift intill samma tidpunkt uppgått till i runt tal 1 500 000 kronor.

Även om underlydande myndighet rent formellt åtminstone i viss utsträckning ägt befogenhet disponera medel för iordningställandet av ifrågavarande sjukhusanläggning kan riksdagen icke underlåta att såsom anmärkningsvärt påtala, att vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter, av vilka åtminstone en på ett relativt tidigt stadium måst äga kännedom om anläggningen, icke tagit ledningen vid dess fortsatta utbyggnad och drift och därvid meddelat erforderliga direktiv såväl i ekonomiskt som organisatoriskt hänseende. Riksdagen får i detta sammanhang påpeka, att i krigsförvaltningsreglementet utsagts, att ledningen av och uppsikten över krigsförvaltningen skall under Kungl. Maj:t utövas av central myndighet, som har att utfärda härför erforderliga föreskrifter.

Vad härefter angår de med Lärbro sjukhusets planläggning och drift sammanhängande förhållandena har riksdagen funnit den i ärendet föreliggande utredningen icke lämna tillräckligt underlag för ett uttalande från riksdagens sida. Vad nu sagts gäller även de båda övriga i ärendet berörda sjukhusanläggningarna, de vid Hemse och Klintehamn. Riksdagen har emellertid icke velat underlåta att här framhålla, att försvarets sjukvårdsförvaltning ansett de påtalade åtgärderna vid Lärbro sjukhuset nödvändiga under rådande förhållanden och att, om åtgärderna icke vidtagits, sjukvårdsmyndigheten skulle ha haft alla skäl att ingripa. Förvaltningen har i anslutning härtill meddelat, att vid sjukhuset under beredskapsåren meddelats sjukvård under omkring 200 000 vårddagar.

Revisorerna hava funnit de förhållanden som sammanhänga med uppförandet av Lärbro sjukhuset vara så betänkliga, att en allsidig utredning i saken bör komma till stånd. Även riksdagen har kommit till den uppfattningen, att förhållandena lämnat åtskilligt övrigt att önska. En fortsatt undersökning bör kunna bringa ytterligare klarhet i vad som här passerat. En dylik undersökning kan också tänkas lämna materiel till bedömande, huruvida gällande bestämmelser med avseende å krigsförvaltningen äro till fyllest och om måhända särskilda för ett beredskapsläge avsedda föreskrifter böra utarbetas. Riksdagen har sålunda funnit skäl tala för att den ifrågasatta utredningen kommer till stånd.

Frågan om användningen efter beredskapens upphörande av här avsedda sjukvårdsanläggningar bör givetvis inordnas i sitt sammanhang med övriga avvecklingsspörsmål. Det synes emellertid angeläget, att särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan om anläggningarna kunna komma till fortsatt användning för sjukvårdsändamål.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i de av riksdagen berörda avseendena.

3:o).

Tygstationen på Gotland.

Under försvarsdepartementet, § 13, hava revisorerna framställt vissa erinringar beträffande den vid Gotlands tygstation bedrivna verkstadsrörelsen ävensom ifrågasatt nödvändigheten av att uppföra planerad ny tygverkstad för stationen (Del I, s. 58—63).

Revisorerna hava till en början erinrat, att 1936 och 1939 års riksdagar anvisat tillhopa 365 000 kronor för anläggande av en tyganstalt på Gotland ävensom att, då den i september 1939 anbefallda förstärkta försvarsberedskapen kom att ställa väsentligt ökade krav på tyganstaltens förmåga att lösa växande och nytillkomna uppgifter, kompletterande anskaffningar för anstaltens del ägde rum under åren 1939 och 1940 med anlitande av medel, anvisade å förskottsstat. Vidare framhålles, att för tillgodoseende av erforderligt behov av verkstadsutrymme omfattande ny- och ombyggnadsarbeten verkställdes i kronan tillhöriga lokaler i Tingstäde, varjämte verkstadsutrymme rekvirerades och förhyrdes i Visby.

Efter att hava erinrat, att dåvarande försvarsväsendets verkstadsnämnd år 1941 i skrivelse till chefen för Gotlands artillerikår angivit som sin uppfattning, att civila verkstäder på Gotland i största möjliga utsträckning borde anlitas för motorreparationer, hava revisorerna framhållit följande. I maj 1943 hade ett av tygstationen med privat verkstadsrörelse slutet hyreskontrakt uppsagts, varefter tygstationen träffat preliminär överenskommelse med annan firma rörande förhyrning av vissa firman tillhöriga verkstadslokaler. Denna överenskommelse hade icke föregåtts av vederbörligt anbuds infordran. Tygstationen hade sedemera erhållit dåvarande arméförvaltningens tygavdelnings bemyndigande att träffa avtal om förhyrningen för en kostnad av 22 kronor för kvadratmeter ävensom att inköpa firman tillhöriga maskiner för en kostnad av 100 000 kronor. Vid förhyrning av verkstadslokaler av motsvarande art syntes, enligt vad revisorerna under hand inhämtat, kunna beräknas en hyressumma av högst omkring 10 à 11 kronor per kvadratmeter.

Revisorerna hava vidare framhållit, att tygstationen förfogade över fyra olika lokaler, nämligen verkstaden vid Gotlands artillerikår, verkstäderna vid Gotlands infanteriregemente och i Tingstäde samt förenämnda förhyrda verkstadslokaler, samt att i verkstadsrörelsen sysselsattes inalles 143 personer med den närmare fördelning som framginge av en i berättelsen intagen tablå (s. 60).

Revisorerna hava slutligen erinrat, att 1944 års riksdag anvisat 1 326 000 kronor enligt prisläget i juli 1943 för anläggande av en ny tygverkstad för Gotlands tyganstalt samt vissa serviceverkstäder m. m. å Gotland.

Efter att hava erinrat att de civila motorfordonsreparationsfirmorna på Gotland under senare år väsentligt utökat sin kapacitet hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår förhvir Gotlands tygstation sedan i juli 1943 vissa firman E. Appelqvist i Visby tillhöriga verkstadslokaler, för vilka i hyra efter ett pris av 22 kronor per kvadratmeter årligen erlägges ett belopp av 30 500 kronor. Samtidigt med förhyrandet av dessa lokaler inköpte tygstationen vissa i lokalerna befintliga maskiner för tillhopa 100 000 kronor.

Ifrågavarande hyresbelopp måste vid jämförelse med vad som beräknas utgå i hyra för motsvarande verkstadslokaler å samma dyrrt betraktas såsom oskäligt högt. Revisorerna ställa sig frågande, vilka affärsmässiga beräkningar som legat till grund vid dels förhyrande av dessa lokaler, dels och inköp av nämnda maskiner. Det bör nämligen tagas i betraktande, att den i verkstaden sysselsatta direkt produktiva personalen, som uppgår till allenast ett 30-tal man, utöver nämnda hyresbelopp, ränta å nedlagt kapital i maskiner samt avskrivning å maskinernas värde — sammanlagt över 40 000 kronor — skall bestrida sin andel i förvaltningskostnaderna, vartill komma betydande allmänna omkostnader, såsom för elektricitet, vatten m. m. Särskilt anmärkningsvärt finna revisorerna, att anbudsinfordran icke tillämpats i föreskriven ordning. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat, hade vid omförmälda tidpunkt flera av de i Visby befintliga verkstadsföretagen av motsvarande storleksordning, vilka till följd av flera omständigheter, bland annat den inskränkta motortrafiken, måst i väsentlig omfattning reducera sin verkstadsrörelse, varit benägna att på avsevärt förmånligare villkor, än vad nu blivit fallet, uthyra sina verkstadslokaler.

Såsom särskilt anmärkningsvärt beträffande den av tygstationen bedrivna verkstadsrörelsen må framhållas den stora disproportionen mellan å ena sidan den personal, som direkt deltagar i produktionen och å andra sidan förvaltnings- och annan personal. Av 143 anställda belöper sålunda på förstnämnda personal ett 90-tal man, medan ingenjörer, kontorspersonal och förrådsmän m. fl. uppgå till ett 50-tal man. Det kan med fog ifrågasättas, huruvida verkstadsdrift på sådana grunder överhuvud taget är ekonomiskt möjlig. I viss mån torde storleken av antalet av sistnämnda kategori kunna förklaras av det synnerligen omständliga och tidskrävande redovisnings- och kontrollförfarande, som av arméförvaltningens tygdepartement föreskrivits för tygverkstäderna i allmänhet. En mångfald blanketter av olika slag har fastställts för ändamålet, vilkas ifyllande och registrering givetvis måste taga mycket tid i anspråk. Även om hänsyn tages till det ökade arbete, som nyssnämnda system medför, måste revisorerna likväl finna den nu omförmälda personalen alltför stor. Enbart kontorspersonalen uppgår sålunda till sammanlagt 17 man. Arbetsförmän och förrådsarbetare m. fl. utgöra tillhopa omkring 20. I betraktande av denna omfattande personal, torde med skäl kunna ifrågasättas, om en genomtänkt organisatorisk plan för verkstadsdriften förefinnes.

Genom beslut av 1944 års riksdag hava medel till belopp av 1 326 000 kronor anvisats för uppförande av en ny tygverkstad på Gotland. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen disponerade tygstationen vid den förstärkta försvarsberedskapens inträde dels den nybyggda tygverkstaden vid Gotlands artillerikår, dels vissa äldre lokaler i Visby och dels en mindre lokal i Tingstade, varjämte vissa privata verkstäder togos i anspråk. Arbetsstyrkan uppgick under år 1940 genomsnittligt till 275 man. Sedermera har emellertid, bland annat, på grund av minskade arbetsuppgifter verkstadsdriften efter hand reducerats, varför arbetsstyrkan numera endast uppgår till omkring ett 90-tal man. Redan på grund härav torde kunna ifrågasättas, om uppförandet av en ny verkstad av nu planerad storleksordning kan anses vara motiverat. Härtil kommer emellertid en annan omständighet. För när-

varande pågår nämligen en utredning angående frågan om avveckling av försvarsväsendet tillhöriga hästar och motorfordon efter inträdda fredsförhållanden. Enligt vad revisorerna hava sig bekant, torde utredningen komma att föreslå en avsevärd reducering av fordonsbeståndet. Då på grund härav en ytterligare nedgång av verkstadsdriften torde vara sannolik, föreligga enligt revisorernas mening synnerligen starka skäl för att frågan om uppförandet av den nya tygverkstaden tages under omprövning. En utredning bör sålunda komma till stånd rörande frågan huruvida tygstationen med nu befintliga egna lokaler och med tillhjälp av den civila verkstadsrörelsen skulle kunna utan nybyggnad tillgodose sitt behov av reparations- och underhållsarbeten. I samband härmed bör också — med hänsyn till vad revisorerna här ovan påtalat i fråga om tygstationens verkstadsrörelse — en allsidig utredning företagas angående riktlinjerna för tygverkstädernas ekonomiska och rationella driftverksamhet.

Vad sålunda förekommit hava revisorerna velat för riksdagen omförmäla.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningens tygavdelning* i samråd med *arméns fortifikationsförvaltning* (Del II, s. 51—57). Beträffande frågan om förhyrningen av ifrågakomna verkstadslokaler har tygavdelningen framhållit, bland annat, att, då någon annan verkstad av samma storleksordning (cirka 1 400 kvm) och med ens tillnärmelsevis motsvarande maskinutrustning som den förhyrda icke fanns att tillgå på Gotland, anbudsinfordran i vanlig ordning bedömdes icke behövlig, varför förhyrningen och inköpet av maskinerna efter uppgörelse verkställdes under hand enligt upphandlingsförordningens bestämmelser härom, varvid hyresbeloppet fastställdes av hyresnämnden i Visby stad.

Revisorerna hava i förevarande sammanhang dels påtalat den stora disproportionen mellan å ena sidan den personal, som direkt deltagar i produktionen vid Gotlands tygstations verkstäder, och å andra sidan förvaltnings- och annan personal, dels ock ifrågasatt om uppförandet å Gotland av en ny tygverkstad kan i planerad omfattning vara motiverat.

Vad det första spørsmålet angår har arméförvaltningens tygavdelning i sitt yttrande ingått på ett bemötande av de av revisorerna gjorda uttalanden och därvid gjort gällande, att en annan mer rättvisande fördelningsgrund än den av revisorerna tillämpade borde tagas som utgångspunkt, enligt vilka disproportionen mellan förvaltningspersonal och produktiv personal bleve mindre iögonfallande. Riksdagen är icke beredd att på grundval av föreliggande utredningsmateriel ingå på ett bedömande huruvida personalens sammansättning är den ur olika synpunkter mest ändamålsenliga och om möjligheter måhända föreligga att genomföra en begränsning av förvaltningspersonalen. Riksdagen vill emellertid framhålla vikten av att här berörda problem ägnas vederbörlig uppmärksamhet och ifrågasätter fördenskull, huruvida det icke vore på sin plats att statens organisationsnämnd utsträckte sina pågående undersökningar rörande rationaliseringsmöjligheterna inom försvarsväsendet att jämväl omfatta förhållanden sammanhängande med verkstadsdriften.

Frågan om uppförande av en ny tygverkstad på Gotland underställdes riksdagen i statsverkspropositionen till 1944 års riksdag. Av det vid propo-

sitionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet (kapitalbudgeten, bilaga 2, s. 37) inhämtas, att förslaget, som framkommit efter av därom berörda myndigheter företagen noggrann utredning, anslöt sig till de synpunkter beträffande centralisering och rationalisering av verkstadsdriften, som i annat sammanhang anmälts för riksdagen och av riksdagen lämnats utan erinran. Vidare inhämtas, att verkstadens kapacitet utmätts för tillgodoseende av reparationsbehovet under fredsförhållanden, därvid särskilt beaktats behovet av reparationsmöjligheter för materielen vid enligt 1942 års försvarsbeslut nytillkomna, till Gotland förlagda förband, nämligen ett stridsvagnskompani och ett luftvärnsbatteri. Riksdagen har icke kunnat finna övertygande skäl vara förebragta för den av revisorerna i förevarande avseende förordade utredningen. Riksdagen vill emellertid jämväl beträffande detta spörsmål ifrågasätta huruvida icke — liksom i åtskilliga andra byggnadsfrågor läser hava skett — organisationsnämnden bör beredas tillfälle att, innan beslut om verkstadens uppförande fattas, uttala sig rörande projektet.

Riksdagen har velat giva Kungl. Maj:t tillkänna vad riksdagen sålunda anfört.

4:o).

Föreningen Svenska blå stjärnan.

Under försvarsdepartementet, § 15, hava revisorerna påtalat vissa omständigheter i samband med försäljning av föreningen Svenska blå stjärnans propagandamärke (Del I, s. 65—70).

Föreningen Svenska blå stjärnan har till uppgift att verka för djursjukvård och djurvård i fred och krig. Föreningen har under ett flertal år åtnjutit statsbidrag, från och med budgetåret 1941/42 med 8 000 kronor per budgetår. Föreningens inkomster i övrigt under kalenderåren 1941—1943 hava utgjort 3 254, 2 034 respektive 4 060 kronor. För granskning av föreningens centralstyrelsens förvaltning och av föreningens räkenskaper utses årligen två revisorer, den ene av Kungl. Maj:t och den andre av föreningen. Såvitt revisionsberättelserna giva vid handen hava föreningens revisorer icke haft något att erinra mot räkenskaperna.

Riksdagens revisorer hava anmält, att de efter tagen del av föreningens räkenskaper kommit till den uppfattningen att dessa icke varit tillfredsställande förda. Vad särskilt angår av föreningen bedriven märkesförsäljning hava revisorerna framhållit bland annat följande.

I syfte att öka inkomsterna hade föreningen redan före år 1933 börjat sälja ett propagandamärke. Försäljningen skedde i föreningens egen regi och gav intet ekonomiskt utbyte. Med hänsyn härtill beslöt föreningen år 1942 på förslag av föreståndaren för centralbyrån att överlåta märkesförsäljningen till en entreprenör. Föreningen hade därvid till entreprenören — ett förlag — överlåtit ensamförsäljningen till föreningens s. k. brevmärken. För försäljningsrätten skulle förlaget betala 2 000 kronor per år. Förlaget skulle äga

försälja märkena till ett pris av 10 öre per styck, dock att föreningen skulle få köpa dem för 5 öre. Förlaget och dess agenter skulle äga uppträda såsom representanter för föreningen och för verksamheten använda beteckningen »Svenska Blå Stjärnans Propagandakommissariat». Alla kostnader för framställning och försäljning av märkena skulle bestridas av förlaget. Sedermera hade ersättningen för försäljningsrätten bestämts skola utgå med ett belopp, beräknat till 10 procent av bruttoförsäljningen, dock lägst 2 000 kronor för år. — Tillgängliga uppgifter utvisade att förlagets bruttoomsättning under 1942 utgjort 109 000; hur stor del därav som belöpt å försäljningen av Blå stjärnans märken hade ej kunnat fastslås. Under 1943 hade genom försäljningen av märket influtit 43 000 kronor. Omkostnaderna hade beräknats uppgå till omkring 60—65 procent av bruttointkomsten. Av det belopp som influtit genom märkesförsäljningen hade endast omkring två procent kommit föreningen till godo.

Med förmälan tillika, att märkesförsäljning av ifrågavarande slag varit föremål för uppmärksamhet från överståthållarämbetets sida, i det att ämbetet i skrivelse den 27 augusti 1943 anmodat kriminalpolisintendenten att verkställa utredning rörande de närmare omständigheterna vid i skrivelsen åsyftad märkesförsäljning, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Den ovan berörda utredningen angående försäljningen av föreningen Svenska blå stjärnans propagandamärke har givit vid handen, att allmänheten bibringats den uppfattningen att inkomsterna av märkesförsäljningen skulle tillfalla föreningen. Redogörelsen utvisar emellertid, att endast en obetydlig del av inkomsterna utav märkesförsäljningen i verkligheten kommit föreningen till godo.

Revisorerna anse, att föreningens ledning bort ägna större uppmärksamhet åt planläggningen av märkesförsäljningen än som skett. Även den av Kungl. Maj:t förordnade revisorn synes rimligen hava bort beakta de anmärkningsvärda förhållandena härvidlag.

Överhuvud taget hava revisorerna fått det intrycket, att föreningens ledning nedlagt stort arbete på utformandet av åtskilliga organisatoriska detaljer av mindre betydelse men däremot icke ägnat de ekonomiska frågorna ett förhållandevis lika stort intresse.

På grund av de gjorda iakttagelserna vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke förening eller liknande organisation, som ansöker om statsbidrag för sin verksamhet, lämpligen borde vara skyldig att därvid redogöra för under sistförflutna räkenskapsåret anordnade offentliga insamlingar m. m. för anskaffande av medel till sin verksamhet med angivande av brutto- och nettointäkter.

De nu gjorda iakttagelserna vilja revisorerna bringa till riksdagens kännedom.

Yttrande har avgivits av *föreningen Svenska blå stjärnan*. (Del II, s. 59 och 60).

De av revisorerna berörda förhållandena i samband med försäljningen åren 1942—1944 av föreningen Svenska blå stjärnans propagandamärke måste betraktas såsom synnerligen anmärkningsvärda, och det är uppenbart, att var-

ken föreningens styrelse eller de för revidering av föreningens räkenskaper tillsatta revisorerna ägnat denna försäljningsrörelse vederbörlig uppmärksamhet. Det inträffade är så mycket mer att beklaga som föreningen Svenska blå stjärnan, vilken åtnjuter statsunderstöd, i det allmänna medvetandet torde framstå såsom en halvofficiell institution med uppgifter inom försvaret berörande områden. Den allmänhet som i medvetandet härom genom inköp av föreningens propagandamärke avsett att understödja föreningens verksamhet har med allt fog varit berättigad förutsätta, att huvudparten av bidragen skulle komma föreningens verksamhet till godo. Sådana förväntningar hava dessvärre icke infriats.

Riksdagen får erinra, att Kungl. Maj:t vid 1942 års riksdag framlade förslag till förordning angående offentliga insamlingar (proposition nr 112). Huvudsyftet med lagstiftningen angavs i propositionen vara att möjliggöra tillsyn över att insamlade medel komma till avsedd användning. Riksdagen (skrivelse nr 476) avtog emellertid, med godkännande av första lagutskottets i ärendet avgivna utlåtande (nr 58), propositionen i fråga och anhöll att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning i frågan och för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas. Första lagutskottet anförde i sitt berörda utlåtande, bland annat, att därest kontroll över företag, som mot provision åtog sig anordnandet av offentliga insamlingar, ansåges erforderlig, detta kunde ske genom att dylik verksamhet gjordes beroende av tillstånd av offentlig myndighet.

Riksdagen vill med anledning av det inträffade ifrågasätta, huruvida icke — i avbidan å statsmakternas beslut rörande reglerande föreskrifter beträffande insamlingsverksamheten i allmänhet — åtgärder böra tagas under övervägande, ägnade att i möjligaste mån förhindra ett återupprepande av vad nu förevarit. Av riksdagens revisorer antydd utväg torde därvidlag förtjäna särskilt beaktande.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

5:o)

Länsstyrelsernas kostnader för bokbindning.

Under socialdepartementet, § 17, hava revisorerna påtalat den bristande enhetligheten i vad rör inbindningen av länsstyrelsernas böcker och handlingar (Del I, s. 78—81).

Länsstyrelsernas sammanlagda kostnader för bokinköp, bindning av böcker och handlingar m. fl. ändamål uppgingo under budgetåret 1943/44 till 248 469 kronor. Största delen av beloppet avsåg kostnader för bokbindning.

Revisorerna hava verkställt en jämförande undersökning mellan de olika länsstyrelsernas kostnader för inbindning av handlingar av likartat slag.

Revisorerna framhålla, att någon samverkan mellan länsstyrelserna icke förekommer i fråga om beskaffenheten av de band i vilka handlingarna skola bindas och att ej heller inom en och samma länsstyrelse alltid förekomma enhetliga normer för inbindningen, varför banden bleve av skiftande beskaffenhet. Priserna på bindning av likartade handlingar hade därför kommit att variera högst avsevärt såväl mellan olika länsstyrelser som inom en och samma länsstyrelse.

Efter att hava lämnat exemplifierande uppgifter angående kostnaderna för här avsedd inbindning hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, tillämpas helt olika principer i fråga om inbindningen av länsstyrelsernas böcker och handlingar. En del länsstyrelser nöja sig med mera enkla band, under det att andra länsstyrelser använda sig av onödigt dyrbar inbindning. Genom denna brist på enhetlighet tillskyndas staten utgifter, som eljest icke behövt förekomma. Därvid kunna merutgifter uppkomma ej blott på grund av att alltför dyrbar material eller dyrbar bindningsmetod användes utan även till följd av att handlingar från början bundits i mindre hållbara band och därför efter kort tid måst bindas om för att icke förstöras. Denna otillfredsställande ordning synes hava sin orsak i att länsstyrelserna sakna närmare anvisningar angående valet av bindningsmaterial och bindningsmetod.

Den av revisorerna nu företagna utredningen har begränsats till att avse allenast länsstyrelserna. Revisorerna förbise icke, att en liknande mindre rationell ordning som den inom länsstyrelserna tillämpade kan förekomma jämväl inom andra statliga ämbetsverk och myndigheter. Enligt revisorernas mening bör undersökningen därför fullföljas till övriga grenar av statsförvaltningen. En dylik undersökning synes lämpligen böra anförtros åt riksräkenskapsverket, vilken revisionsmyndighet enligt vad revisorerna inhämtat redan verkställt vissa undersökningar rörande statsmyndigheternas expensutgifter m. m. samt i cirkulärskrivelser till nämnda myndigheter meddelat närmare anvisningar i besparingssyfte.

Yttranden hava avgivits av *riksräkenskapsverket, riksarkivet, samtliga länsstyrelser* ävensom av den av Kungl. Maj:t tillkallade *sakkunnige för utredning rörande åtgärder för rationalisering av länsstyrelsernas arbetsätt m. m.* (Del II, s. 68—74). Riksräkenskapsverket har framhållit, att arbetet främst borde inriktas på åstadkommande av enhetliga och ekonomiska inbindningsmetoder samt klarläggande av vilka handlingar, som överhuvud taget behöva inbindas i varaktiga band. På grundval av de vunna erfarenheterna borde där efter anvisningar utfärdas rörande inbindningsmateriel och inbindningsmetoder för olika slag av handlingar. Ämbetsverket har vidare anfört, att verket på sista tiden i samband med inventeringar hos länsstyrelserna ägnat särskild uppmärksamhet åt dessa myndigheters bokbindningskostnader, och att ämbetsverket hade för avsikt att hos andra statliga myndigheter än länsstyrelserna undersöka möjligheten till rationalisering på området. Hithörande undersökningar befunne sig emellertid ännu på ett förberedande stadium. Riksräkenskapsverkets arbete på nu ifrågavarande område skulle givetvis underlättas, därest ämbetsverket finge särskilt bemyndigande av Kungl. Maj:t att med biträde av den expertis, som verket kunde finna erforderlig, vidtaga

åtgärder för nedbringande av bokbindningskostnaderna inom hela statsförvaltningen. Ett sådant bemyndigande syntes för övrigt erforderligt redan av den anledningen, att riksräkenskapsverket icke ansåge sig äga befogenhet att med stöd av ämbetsverkets instruktion utfärda bindande anvisningar av ovan angivna innebörd.

Av vad revisorerna anfört framgår, att förhållandena med avseende å myndigheternas inbindning av böcker och handlingar icke äro tillfredsställande. Av riksräkenskapsverkets yttrande inhämtas, att ämbetsverket sedan någon tid verkställt vissa förberedande undersökningar rörande möjligheterna till rationalisering på området, men att verket icke anser sig med stöd av gällande instruktion kunna utfärda bindande anvisningar rörande enhetliga och ekonomiska inbindningsmetoders användande och vad övrigt kan vara av betydelse att iakttaga i kostnadsbesparande syfte. Riksdagen finner angeläget, att rationaliseringssträvandena på ifrågavarande område fullföljas, därvid, såsom rikssarkivet i sitt yttrande framhållit, frågor av arkivalisk betydelse jämväl synas böra ägnas uppmärksamhet.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

6:o).

Innehållande av tolagsersättning till städer vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet.

Under finansdepartementet, § 20, hava revisorerna till behandling upptagit spörsmålet huruvida icke i fall, då städer uppenbarligen eftersatt sina mot rätten till tolagsersättning svarande skyldigheter i fråga om tullhusbyggnadsskyldighet staten må kunna mot avdrag å tolagsersättningen avhjälpa förekommande brister (Del I, s. 89—99).

Enligt kungörelse den 18 december 1857 (nr 58) tillerkändes de stapelstäder, som dittills undfått tolag, rätt till däremot svarande ersättning av tullmedel under benämningen »tolagsersättning», vilken bestämdes till ett grundbelopp, motsvarande i regel den årliga medelinkomsten av tolagen under åren 1853—1855 med visst tillägg därtill eller avdrag därifrån allteftersom tulluppbörden över- eller understeg medeluppbörden under nämnda år. Övriga vid tolagens upphörande befintliga stapelstäder ävensom nytillkommande sådana förklarades enligt Kungl. Maj:ts skrivelse sagda dag kunna på ansöknings hos Kungl. Maj:t erhålla ett mot tolagen svarande anslag av tullmedlen, motsvarande 5 procent av stadens årliga tulluppbörd; sådant anslag har där efter under årens lopp tillerkänts nio stapelstäder.

Revisorerna hava framhållit, att åtskilliga Kungl. Maj:ts beslut och ämbetsmyndigheters uttalanden gåve vid handen, att rätten till tolag eller tolagsersättning ansetts innebära förpliktelse för till sådan förmån berättigad stad

att tillhandahålla för tullanstalten i staden behövlige lokaler jämte inventarier och möbler. Efter att hava lämnat en redogörelse för dessa beslut och uttalanden hava revisorerna erinrat, att generaltullstyrelsen i skrivelse till Koningen den 19 augusti 1941 till behandling upptagit frågan om innehållande av tolagsersättning till städer vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet och att styrelsen i samband därmed utfört bland annat följande.

Även om på det hela taget statsverkets berättigade fordringar beträffande tullhusbyggnadsskyldighetens fullgörande på senare tider blivit beaktade, kunde styrelsen icke undanhålla, att det likväl i enstaka fall från städernas sida visats en anmärkningsvärd likgiltighet för uppfyllandet inom skälig tid av sådana fordringar. Icke enbart med hänsyn till dessa fall utan även till avvärijande av eventuellt uppkommande andra liknande sådana måste det enligt styrelsens mening anses vara angeläget att få genomförd en ordning, som gäve tullverket ett utan omgång tillämpligt medel att såväl förebygga direkt motstånd från stapelstads sida mot genomförandet av uppenbart befogade åtgärder med avseende å tullokalerernas byggande och utrustning som ock påskynda avbrytandet av en för tullverket menlig förhållning av dylika åtgärder, vilkas behövlighet staden själv vitsordat. Om tullverkets mycket begränsade möjligheter att framtinga genomförandet av sina önskemål beträffande lokalförhållandena hade styrelsen tidigare uttalat sig i utlåtandet till Kungl. Maj:t den 9 januari 1934 med anledning av vad i riksdagens revisorers berättelse yttrats rörande beskaffenheten av de till tullverket upplåtta lokalerna i sex namngivna städer. Därvid hade styrelsen såsom en tänkbar utväg ur svårigheterna för tullverket härutinnan anvisat det förfarandet, att genom lagstiftning fastslå tullverkets ovillkorliga rätt att i fall, där stad, som åtnjöt tolagsersättning, utan bärande skäl åsidosatte sina uppenbara förpliktelser mot tullverket, gå i författning om arbetenas utförande samt till kostnadsernas täckande innehålla så stort belopp av den staden tillkommande tolagsersättningen, som erfordrades.

Revisorerna hava härefter lämnat en redogörelse för två av de av styrelsen åsyftade fallen, då städer — Karlshamn och Malmö — på ett anmärkningsvärt sätt förhalat tullverkets fordringar med avseende å tullokalererna, och vidare erinrat, att generaltullstyrelsen i sin berörda skrivelse framhållit nödvändigheten av att tullverket utrustades med verksamma medel att hävda statsverkets intresse gentemot stad, som under en eller annan förevändning ville undvika eller oskäligt fördröja fullgörandet av sin skyldighet att tillhandahålla nöjaktiga tullokaler.

Efter att slutligen hava lämnat en redogörelse för erfarenheter, kunna vid besök vid tullkamrarna i Karlshamn och Malmö hösten 1944, hava revisorererna gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna, som tidigare under en följd av år avlagt besök vid olika tullkamrar i riket och därvid i flera fall framställt anmärkningar i fråga om beskaffenheten av lokalerna därstädes, anse sig kunna vitsorda de svårigheter, som förelegat för generaltullstyrelsen att åstadkomma rättelse i de av revisorerna påtalade hänseendena. Såsom av den gjorda utredningen framgår, torde det emellertid icke kunna bestridas, att med rätten att uppbära tolagsersättning — oavsett om denna är att betrakta såsom varande av privilegie natur eller av annan grund utgående — förbundits, bland annat, även förpliktelser att tillhandahålla för tullanstalten i staden behövlige lokaler.

Revisorerna vilja därför till övervägande framkasta, huruvida icke i fall, där städer uppenbarligen eftersatt sina mot rätten till tolagsersättning svarande skyldigheter, staten må kunna mot avdrag å tolagsersättningen, avhjälpa förekommande brister, och få för sin del anbefalla snar utredning härom.

Yttranden hava avgivits av *generaltullstyrelsen*, som bilagt yttranden av tullkammaren i Karlshamn och tulldirektionen i Malmö, och *kommerskollegium* (Del II, s. 89—94). Generaltullstyrelsen har ånyo framhållit nödvändigheten av att styrelsen utrustas med erforderliga maktmedel. Kommerskollegium har tillstyrkt, att utredning i frågan verkställas, och har ämbetsverket med hänsyn till sambandet mellan tolagsersättningarna och andra förpliktelser för städerna ifrågasatt, huruvida icke undersökningen bör utsträckas att avse spörsmålet om en allmän reglering av tolagsersättningarna.

Vad i ärendet anförts giver vid handen, att någon tvekan icke synes råda att till tolagsersättning berättigad stad är skyldig att i staden tillhandahålla erforderliga tulllokaler.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att även om på det hela taget statsverkets berättigade fordringar på tullhusbyggnadsskyldighets fullgörande på senare tid blivit beaktade, det likväl i enstaka fall från städernas sida visats en anmärkningsvärd ligkiltighet för uppfyllandet inom skälig tid av sådana fordringar, och detta även i fall där principiell enighet nåtts rörande byggnadsföretags omfattning. Med gällande ordning har sålunda förekommit, att otidsenliga och för verksamhetens bedrivande mindre lämpliga lokaler måst alltjämt användas utan möjlighet för den på området ansvariga myndigheten att kunna åstadkomma rättelse. Riksdagen delar revisorernas uppfattning, att berörda förhållanden icke kunna anses tillfredsställande.

Revisorerna liksom de i ärendet hörda myndigheterna hava ifrågasatt, huruvida icke i fall, då stad uppenbarligen eftersatt sina skyldigheter, tolagsersättning skulle kunna innehållas för bestridande av de med bristernas avhjälpande förenade kostnaderna. Riksdagen, som är medveten om att delade meningar föreligga rörande tolagsersättningens rättsliga karaktär och möjligheten att genom innehållande av tolagsersättning framtvunga ett fullgörande av här ifrågavarande byggnadsskyldighet, finner för sin del lämpligt, att en utredning kommer till stånd beträffande ifrågavarande spörsmål.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om innehållande av tolagsersättning vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet.

7:o).

Stämpelbeläggning av myndigheternas expeditioner.

Under finansdepartementet, § 21, hava revisorerna redogjort för vissa iakttagelser med avseende å expediering och stämpelbeläggning av vissa myndigheters beslut. (Del I, s. 99—106.)

Revisorerna hava inledningsvis givit en överblick över gällande bestämmelser i fråga om stämpelbeläggning och uttagande av lösenavgift.

Härefter hava revisorerna lämnat en redogörelse rörande vissa iakttagelser, grundade på uppgifter från länsstyrelserna och överståthållarämbetet rörande myndigheternas praxis beträffande stämpelbeläggning av utgående expeditioner.

Under åberopande av denna redogörelse hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att praxis beträffande expediering och stämpelbeläggning av länsstyrelsernas beslut företer stora ojämnheter. Revisorerna hava även iakttagit, att hos andra förvaltningsmyndigheter olika praxis råder på hithörande område.

Enligt stämpelförordningen utgår stämpel med olika belopp för olika slag av expeditioner t. ex. för bevis, resolution med rubrik och resolution, tecknad å företedd handling. Ett beslut kan emellertid mången gång expedieras lika väl i den ena som i den andra formen. Då föreskrifter i regel saknas angående formen för förvaltningsmyndigheternas beslut, beror alltså stämpelavgiftens storlek ofta på den form, vari myndigheterna avfatta besluten. Enligt revisorernas mening är detta förhållande icke tillfredsställande.

De omständigheter, som framkommit vid revisorernas undersökning, giva tydligt vid handen, att en viss kontroll över att utgående expeditioner stämpelbeläggas i rätt ordning är önskvärd. Hur denna bör ske vilja revisorerna icke taga närmare ställning till, men revisorerna förutsätta, att tillsyn i någon form bör kunna utövas genom lämplig myndighet utan att större kostnader åsamkas statsverket.

I samband med senaste löneregleringar för statens befattningshavare har deras rätt till lösenavgifter bortfallit. I stället för lösenavgift utgår numera stämpel, som tillfaller statsverket. Stämpel å utgående expeditioner beräknas därför i regel enligt både lösenförordningen och stämpelförordningen, vilket givetvis medför onödigt dubbelarbete. En sammanslagning av avgifterna enligt dessa båda förordningar till en enda avgift skulle förenkla och underlätta arbetet vid stämpelbeläggningen. I de fall, lösenavgift alltjämt utgår, såsom till häradskrivare och vid stadsdomstolar och vissa myndigheter i städer, bör denna kunna regleras i särskild ordning.

Sedan stämpelförordningens tillkomst år 1914 har statens verksamhet på olika områden väsentligt ökat. Stämpelförordningen har visserligen nästan årligen ändrats, men en verklig anpassning av bestämmelserna efter statsförvaltningens utveckling har knappast kommit till stånd. Snarare synes stämpelförordningens rubriker över olika slag av expeditioner hava förlorat i tydlighet och överskådlighet.

På grund av de nu gjorda iakttagelserna synes en allmän översyn av stämpelförordningen, i vad den avser stämpelbeläggning av förvaltningsmyndigheternas utgående expeditioner, böra komma till stånd. I avvaktan på denna torde de nuvarande ojämnheter på förevarande område kunna minskas genom utfärdande av särskilda tillämpningsföreskrifter.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Västerbottens län* (Del. II, s. 94—98). Myndigheterna hava vitsordat, att en omarbetning av gällande bestämmelser rörande stämpel å expeditioner är påkallad. Statskontoret har härjämte framhållit, att, då en utredning i frågan kunde förväntas taga avsevärd tid i anspråk, vissa provi-

soriska åtgärder för ernående av enhetligare praxis borde övervägas, lämpligen därigenom att de olika statsdepartementen, ettvarvtill sina underlydande verk och myndigheter, meddelade riktlinjer rörande den form som borde givas vissa mera ofta förekommande expeditioner. Länsstyrelsen i Malmöhus län har ifrågasatt att i detta sammanhang till behandling upptaga frågan, huruvida icke nu skulle vara motiverat att åtminstone i viss utsträckning avskaffa här ifrågavarande avgifter.

Redan det förhållandet att, såsom revisorerna framhållit, stämpelavgift kan i likartade ärenden komma att uttagas med olika belopp på grund av oenhetlig praxis olika myndigheter emellan i fråga om den form ett beslut bör givas, talar enligt riksdagens mening för att en översyn av bestämmelserna på hithörande område kommer till stånd. En dylik översyn synes emellertid jämväl vara motiverad för åstadkommande av den av revisorerna förordade anpassningen av gällande bestämmelser med hänsyn till statsförvaltningens utveckling och den fortgående avvecklingen av rätten att uppbära lösenavgifter. Riksdagen har därför funnit sig böra förorda revisorernas förslag om en allmän översyn av ifrågavarande bestämmelser.

Riksdagen får anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän översyn av gällande bestämmelser om stämpelbeläggning av myndigheternas utgående expeditioner.

8:o).

Indrivning av vissa kronans fordringar.

Under finansdepartementet, § 24, hava revisorerna uppmärksammat det förhållandet, att dyrbart och omständligt men resultatlöst efterspanings- och inkasseringsförfarande pågått under lång tid i syfte att uttaga kronan tillkommande ersättning av mycket obetydligt belopp (Del I, s. 118—120).

Revisorerna hava framhållit, att en del militära myndigheter, särskilt vissa marinen tillhörande myndigheter, hos vederbörande utmätningsmän brukat anhålla om åtgärder för indrivning av fordringar hos personer, vilka, vanligen under värnplikts- eller beredskapstjänstgöring, ådragit sig ersättningskyldighet till kronan. De fordringar, varom här varit fråga, hava i många fall icke varit utmätningsbara, när de icke blivit prövade av domstol. I sådana fall har utmätningsmannen alltså fått tjänstgöra allenast såsom inkasserare för kronans räkning. Sedan numera förordningen den 9 juni 1944 (nr 292) angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningskyldighet trätt i kraft, föreligga emellertid förutsättningar, framhålla revisorerna, för verkställighet jämväl i vissa andra fall, än då ersättningsanspråket blivit fastställt av domstol. Ofta hava fordringarna gällt mycket obetydliga belopp på en eller annan krona, medan däremot efterspaningen av vederbörande galdenär varit både tidsödande och dyrbar för det allmänna.

Efter att hava lämnat en redogörelse för ett ärende av antydd art — avse-

ende indrivning av en värnpliktig av ett belopp av 73 öre, motsvarande värdet av krossat porslin — hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

I det fall, för vilket revisorerna ovan redogjort, har ett dyrbart och omständligt men trots allt resultatlöst efterspanings- och inkasseringsförfarande pågått under mera än två år i syfte att av en värnpliktig uttaga kronan tillkommande ersättning för krossat porslin till ett värde av 73 öre. Kostnaderna för de hittills vidtagna åtgärderna i syfte att utfå beloppet äro visserligen svåra att mera exakt beräkna men torde utan överdrift kunna antagas hava uppgått till minst 100 gånger fordrans värde. Revisorerna hava varit i tillfälle att förvissa sig om att det ovan relaterade fallet icke på något vis är unikt. Jämförliga förhållanden förekomma tvärtom i stor skala.

Revisorerna äro fullt medvetna om att de förhållanden, vilka här bragts på tal, icke få bedömas enbart ur affärsmässig synpunkt. Rättssäkerhetens tillgodosende kan naturligtvis kräva, att fordrans storlek i princip icke skall vara avgörande för vilka åtgärder som vidtagas. Det relaterade fallet och liknande inbjuda emellertid till vissa reflexioner.

Det synes sålunda bland annat kunna ifrågasättas, om icke i de författningar, vilka reglera frågan om avskrivning av kronans fordringar, borde inrymmas något större möjlighet för vederbörande myndighet att laga efter lägenhet, än vad fallet är för närvarande.

Beträffande avskrivning av kronans fordringar i allmänhet gälla förordningen den 11 december 1830 angående behandlingen av extra ordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål samt kungörelsen den 29 september 1911 angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar. Nämda kungörelse, som är tillämplig allenast å fordran, vars kapitalbelopp ej överstiger ettusen kronor, stadgar som förutsättning för avskrivning att gäldenären blivit sökt åtminstone två gånger utan att han anträffats eller kändedom kunnat erhållas om hans vistelseort här i riket eller att fordran icke kunnat indrivas, oaktat två utmätningsförsök verkställdes med minst fem år mellan varje försök.

Riksdagens revisorer hava tidigare framhållit, att gällande bestämmelser om avskrivning äro föråldrade och i behov av översyn, vilken uppfattning 1937 års riksdag i skrivelse nr 311 givit sin anslutning till.

Innevarande års revisorer hava under § 1 angående utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. påtalat, bland annat, att utdömda ersättningar av sådant slag, ehuru uppgående till högst betydande belopp, ofta mycket snabbt bliva föremål för avskrivning, vilket kunnat gå för sig alldenstund indrivningen av dem regleras av bötesindrivningsförfordningen. Den sålunda bestående ojämnheten i förfaringssättet hava revisorerna funnit värd att uppmärksammas.

Yttranden ha avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 103 och 182—186). Riksräkenskapsverket har — under framhållande tillika, att ämbetsverket med underdånig skrivelse den 8 augusti 1942 överlämnat en inom verket upprättad promemoria med utredning jämte diskussionsförslag beträffande nya regler för avskrivning av kronans fordringar, närmast siktande på att rationalisera bevakningen och förenkla avskrivningsmöjligheterna i fråga om sådana kronans osäkra fordringar, som balanseras i myndigheternas huvudbokföring — ansett starka skäl tala för att omedelbara åtgärder vidtagas i syfte att få till stånd en uppmjukning av gällande rigörösa bestämmelser om avskrivning av kronans fordringar, i varje fall när

det gäller obetydliga fordringsbelopp. Statskontoret har framhåvt önskvärdheten av att myndigheterna beredas ökade möjligheter att avskrivna fordringar, vilkas bevakning medföra kostnader som icke stå i rimlig proportion till fordringsbeloppet.

Riksdagen får erinra, att 1937 års riksdag (skrivelse nr 311) hos Kungl. Maj:t hemställt om utredning rörande omarbetning av bestämmelserna angående avskrivning av statens fordringar. Av riksräkenskapsverkets yttrande framgår, att verket, som genom remiss av förenämnda skrivelse anmodats avgiva utlåtande och förslag i ämnet, under år 1942 till Kungl. Maj:t överlämnat promemoria jämte diskussionsförslag beträffande nya regler för avskrivning av kronans fordringar. Av yttrandet framgår emellertid även, att promemorian närmast avsett fall av annan karaktär än av revisorerna i förevarande sammanhang berörda. Något beslut i anledning av promemorian har av Kungl. Maj:t icke meddelats.

Det av revisorerna relaterade fallet understryker enligt riksdagens mening behovet av en översyn av bestämmelserna rörande avskrivning av kronans fordringar. Uppställda förutsättningar för avskrivning måste uppenbarligen, när fråga är om fordringar av i förevarande sammanhang angiven art och storlek, anses alltför rigorösa, och det framstår som betänkligt, att bestämmelserna kunnat tagas till intäkt för indrivningsåtgärder av det slag revisorerna påtalat. Det vill därför synas befogat att överväga en sådan ändring av gällande bestämmelser, att myndigheterna beredas ökade möjligheter att avskrivna fordringar, vilkas bevakning och indrivning komma att medföra kostnader, som icke stå i rimlig proportion till fordringsbeloppet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med ifrågasatt omarbetande av bestämmelserna angående avskrivning av kronans fordringar taga under övervägande åtgärder i av revisorerna angivet syfte.

9:o).

G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet i Karl Gustavs socken. Vissa iakttagelser angående Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag.

Under jordbruksdepartementet, §§ 30 och 31, hava revisorerna redogjort för sina iakttagelser beträffande vissa kolonisationsföretag i övre Norrland (Del I, s. 151—167).

G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet.

G. E. Broms' egnahemsstiftelse är grundad på en donation år 1908. Donationen avsåg bland annat fastigheter i Karl Gustavs socken av Norrbottens län med en sammanlagd areal av 5 500 hektar. Enligt de av Kungl. Maj:t för stiftelsen fastställda stadgarna har stiftelsen till ändamål att, »sedan den till

stiftelsen överlämnade fasta egendomen fördelats i mindre lägenheter eller hemmansdelar, tillhandahålla dessa lägenheter med eller utan lämpliga åbyggnader på billiga villkor åt mindre bemedlade, för arbetsamhet, ordentlighet och nyktert levnadssätt kända personer, på det att såväl därigenom som genom billiga odlingslån och premier för välskötta lägenheter redbara arbetares strävan att erhålla eget hem och oberoende ställning må befrämjas».

För torrläggning och utdikning m. m. av ifrågavarande område har staten i olika sammanhang bidragit. Sålunda anvisade 1924 års riksdag 465 000 kronor för ändamålet. 1930 och 1933 års riksdagar hava anvisat 50 000 respektive 40 000 kronor. Av arbetslöshetsmedel hava omkring 300 000 kronor tagits i anspråk.

Efter att hava lämnat en redogörelse för kolonisationsföretagets hittillsvarande utveckling, varav bland annat framgår att hösten 1944 sammanlagt 56 lägenheter upplåtits, ävensom rörande föreliggande planer om det framtida upplåtandet av jordbrukslägenheter, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att staten bidragit med betydande belopp till torrläggningen av Keräsjokibäckenet. Sålunda hava 420 000 kronor utgått i statsbidrag till reglering av vattendrag och mer än 300 000 kronor av staten utgivits för dikningsarbeten m. m.

Genom utdikning har stiftelsen avsett att kunna torrlägga sammanlagt omkring 3 200 hektar. Genom torrläggningsföretaget hava hittills endast ett tiotal nya jordbrukslägenheter tillkommit. Några å området förefintliga äldre jordbruk torde dock också hava haft båtnad av företaget.

Två allvarliga brister vidlåda förevarande kolonisationsföretag. Dels är tillgången å skog mycket knapp. En del nybildade jordbrukslägenheter hava praktiskt taget ingen husbehovsskog. Dels finnes å området föga odlingsvärdig fastmarksjord. Återstående vidsträckta myrmarker inom Keräsjoki skifteslag kunna av denna anledning överhuvud taget icke utnyttjas. Därtill kommer, att den uppodlade myrmarken är i stort behov av kalk och mineralisk växtnäring. Förutsättningarna för ett bärigt jordbruk å området äro således icke tillfredsställande.

Enligt av stiftelsen framlagd plan skulle ett område om 165 hektar myrmark utdikas och uppdelas i sju jordbrukslägenheter. Kostnaderna för utdikningen och för anläggning av erforderlig väg till området beräknas uppgå till 92 000 kronor. Häri ingå icke kostnaderna för teg- eller täckdikning. För att kunna tagas i bruk måste marken dessutom odlas och byggnader uppföras. Det torde vara uppenbart, att värdet av den mark, som sålunda skulle utvinnas, icke kommer att stå i något rimligt förhållande till de mycket stora kostnadssummor, som det här är fråga om, och att de planerade kolonaten icke kunna giva sina brukare erforderlig utkomst.

Med hänsyn till de kostnader, som staten redan nedlagt i kolonisationsföretaget, hava revisorerna velat för riksdagen omförmäla sina iakttagelser.

Yttranden hava avgivits av *egnaheimsstyrelsen*, som överlämnat ett från *egnaheimsnämnden i Norrbottens län* inkommet uttalande, *länsstyrelsen i Norrbottens län*, samt *norrlandskommittén* (Del II, s. 124—132).

Av *egnaheimsstyrelsens* yttrande må följande här återgivas.

Av den nu lämnade sammanställningen av de omständigheter av betydelse för bedömande av ifrågavarande kolonisationsföretag, som framhållits å ena

sidan av riksdagens revisorer och å andra sidan av egnahemsnämnden, framgår, att företaget torde lida av vissa väsentliga brister och krävt stora kapitalinsatser men att tillika faktorer kunna påvisas, som gynnsamt påverka företaget. De åsyftade bristerna äro främst den otillräckliga tillgången på skog och fastmarksjord samt den uppodlade myrmarkens behov av kalk och mineralisk växtnäring. Såsom gynnsamma omständigheter framstå i första hand det relativt fördelaktiga geografiska läget och de med hänsyn till kommunikationsförhållandena goda avsättningsmöjligheterna för de å området frambringade produkterna. Vad de angivna bristerna beträffar läser intet kunna åtgöras i avseende å den alltför ringa tillgången på fastmarksjord. Enligt vad egnahemsnämnden starkt understryker skulle däremot möjligheter icke saknas att kunna tillföra kolonisationsföretaget ytterligare skog. Stiftelsen hade nyligen lyckats förvärva en mindre skogsfastighet för ändamålet och vore i färd med underhandlingar om inköp av ännu en sådan fastighet. Stort behov föreläge emellertid därefter alljämt av mera skog. Enligt nämndens mening borde skog lämpligen kunna tillföras området från närliggande kronomarker.

Vad den ekonomiska sidan av kolonisationsföretaget beträffar är det uppenbart, att de stora belopp av statsmedel, som nedlagts å företaget, icke stå i skäligt förhållande till det ringa antal nya kolonat som hittills kunnat utläggas å området. Såsom egnahemsnämnden understryker torde emellertid de vidtagna åtgärderna för torrläggning och dikning icke enbart ha medgivit denna nykolonisation utan även skapat möjligheter för fortsatt kolonisation i betydande omfattning samt medfört båtnad för ett avsevärt antal äldre jordbrukslägenheter ävensom torrlagt vissa områden lämpade för foderproduktion. Att kunna erhålla något exakt besked i nu berörda fråga ställer sig emellertid vanskligt och torde väl heller knappast vara påkallat. Vad som dock numera i främsta rummet torde vara av intresse är frågan huruvida och i vad mån ytterligare investering av statsmedel i företaget må anses böra ske. Såsom av handlingarna framgår gäller det därvid i första hand ett ställningstagande till ett förslag från stiftelsens sida om utdikning av ett område om 165 hektar avsett att uppdelas i sju jordbrukslägenheter. För denna utdikning ävensom för anläggande av behövlig väg till området ha enligt en föreliggande plan kostnaderna beräknats till 92 000 kronor. I sitt förenämnda yttrande uttalar nämnden härom, att förslaget grundade sig på föråldrade beräkningar och att vid en omarbetning av detsamma kostnaden sannolikt skulle kunna nedbringas.

I avseende å sistberörda projekt till ytterligare utdikning å ifrågavarande kolonisationsområde synes egnahemsstyrelsen ett ställningstagande till frågan om statsunderstöd till detsamma böra föregås av ytterligare utredning rörande förutsättningarna för företaget. Tanken på en sådan utredning har jämväl framförts av egnahemsnämnden. I särskilt yttrande av egnahemsstyrelsen denna dag i anledning av statsrevisorernas uttalande rörande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag har styrelsen ifrågasatt föranstaltandet av en allmän översyn över möjligheterna till nykolonisation i Norrland. Därest en sådan översyn skulle komma till stånd, torde i samband därmed jämväl här ifrågavarande kolonisationsföretag och dess förutsättningar i avseende å fortsatt kolonisation kunna bliva föremål för undersökning.

Norrlandskommittén har anført, bland annat, att kommittén utginge från att kommittén under sina överväganden i fråga om Norrlands jordbruks- och fastighetsförhållanden även komme att söka ge belysning åt när och i vilken utsträckning nykolonisering bör ifrågakomma i Norrland. Kommittén hade

emellertid ännu icke annat än förberedelsevis behandlat härmed sammanhängande spørsmål. Med hänsyn härtill och till att kommittén icke varit i tillfälle att på platsen bilda sig en uppfattning om det i remitterade ärendet åsyftade kolonisationsföretaget, kunde kommittén näppeligen i nuvarande läge uttala någon bestämd uppfattning om detta kolonisationsföretag.

Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag.

Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag drives av egnahemsnämnden i Norrbottens län, som förvärvat erforderlig mark till ett pris av 70 000 kronor. Området omfattar omkring 2 250 hektar, därav 1 400 hektar beräknats kunna uppodlas. Odlingsmarken utgöres huvudsakligen av torvjord med endast obetydligt fastmarksjord. Tillgång till skog har tidigare saknats, men har numera viss skogsmark överförts från domänstyrelsens förvaltning för att upplåtas som gemensamhetsskog till redan upplåtna eller utlagda jordbrukaregnahem. Myrens torrläggning, som till största delen utförts såsom statligt reservarbete, påbörjades 1932. Kostnaderna härför beräknas hava uppgått till omkring 1 300 000 kronor. Å företaget ha hittills nedlagts omkring 1 500 000 kronor. Hittills hava 19 jordbrukslägenheter överlåtits med en sammanlagd areal av 383 hektar. 1935 startade egnahemsnämnden ett eget jordbruk å området om 15 hektar odlad mark.

Efter att hava framhållit, att Kungl. Maj:t den 8 september 1944 förklarar upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem å Salt- och Fetmyran tills vidare icke skulle äga rum, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår hava av statsmedel inemot 1 300 000 kronor förbrukats till avdikning och anläggande av vägar m. m. å Salt- och Fetmyran för att å området utlägga kolonat. Resultatet har dock icke motsvarat förväntningarna eller de gjorda uppoffringarna. Endast nittion jordbrukslägenheter hava hittills upplåtits. Enligt uppgift från egnahemsnämnden i Norrbottens län har icke någon upplåtelse av jordbrukslägenheter förekommit sedan den 3 juni 1942. Utan tvivel beror detta på de ofördelaktiga naturliga betingelserna för lönande jordbruk på området. Förutom det hårda klimatet och den korta växttiden, vilka bero på läget, tillkomma här särskilda svårigheter sammanhängande med markens beskaffenhet. Marken består av myrjord, som är kalkfattig och lider brist på mineralisk växtnäring. För att ernå tillfredsställande växtbetingelser måste man tillföra den kalk i betydligt större myckenhet än som i regel erfordras å fastmarksjord, varjämte kali och fosforsyra måste tillföras för att täcka bristen på mineralisk växtnäring. Därtill kommer en för vissa norrländska myrjorlar speciell brist, nämligen brist på koppar, som måste tillföras i form av kopparsulfat till icke oväsentliga kostnader. Det torde under sådana förhållanden knappast finnas förutsättningar att driva ett ekonomiskt bärigt jordbruk å Salt- och Fetmyran.

I detta läge uppställer sig frågan, huru man bör förfara med detta myrmarksområde. Tanken att till Salt- och Fetmyran helt eller delvis lokalisera den statliga fasta försöksverksamheten beträffande myrjord för övre Norrland synes revisorerna emellertid icke välgrundad. Redan nu finnas i Norrland två försöksgårdar å myrjord med i huvudsak samma naturliga för-

utsättningar som å Salt- och Fetmyran, nämligen Gisselås och Brännberg. Något behov av en tredje försöksgård för sådana jordar torde icke förefinnas. Föreställningen, att jordbruk under så ogynnsamma naturliga betingelser som å Salt- och Fetmyran skulle bära sig i form av stordrift, torde icke vara hållbar. Enligt av egnahemsnämnden upprättat förslag skulle till återstående arbeten med dikning och väganläggningar m. m. å området erfordras ytterligare närmare 400 000 kronor. Att staten skulle bidra här till finna revisorerna icke tillrädligt. Vissa delar av området torde dock hava förutsättningar att kunna utnyttjas för skogsbröd. En undersökning därom kan enligt revisorernas mening göras av länets skogsvårdsstyrelse.

Till vad ovan anförts beträffande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag vilja revisorerna föga följande sammanfattning och erinringar beträffande kolonisationsverksamhet å myrjord överhuvud taget.

Statsmakterna hava genom statsbidrag till vattenreglerings- och myrodlingföretag sökt skapa ökade försörjningsmöjligheter för den norrländska befolkningen, närmast då dess jordbruksbefolkning. Att resultatet av dessa insatser ofta icke blivit så goda, som man tidigare föreställt sig, är uppenbart, och detta torde enligt revisorernas mening bero på att man icke på ett riktigt sätt räknat med alla de faktorer, som påverka resultaten.

En viktig sådan är tillgången till skog. Skogstillgång och skogsskötsel utgöra genomgående ett naturligt komplement till det norrländska jordbruket. I allmänhet är skogen ett nödvändigt stöd för detta jordbruk. Saknas detta stöd, måste kolonisation av vidsträckt myrmarker bliva vanskliga företag.

De norrländska myrarna äro ofta fattiga på för kulturväxterna erforderliga mineraliska näringsämnen, vilka därför måste tillföras i form av konstgödsel. Detta kan möjligen bliva ekonomiskt lönande, om åtminstone det dybaraste växtnäringssämnet, kvävet, förekommer i tillräcklig mängd och i för växterna upptagbar form. Om även kväve saknas och sålunda måste inköpas, blir det givetvis svårt att få jordbruket härigt. Tillförlitliga och positivt utslagsgivande markarteringar böra därför förefinnas för de områden, där staten skall i fortsättningen lämna bidrag till åtgärder för vattenreglerings- och kolonisationsföretag. Det synes som om detta hittills ej alltid iakttagits vid sådana anslagsfrågors behandling.

Vidare måste beaktas, att sädesodling till mognad icke i någon större utsträckning kan förekomma på de norrländska myrjordarna, som därför vid jordbruksdrift väsentligen få avses för vall-, grönfoder- och rotfruktsodling. Även om efter tillförande av kalk och konstgödsel ganska stora foderskördar kunna erhållas, så är dock detta foder betydligt mineralfattigare än samma foderslag skördat på fastmarksjordar, varför bristsjukdomar ofta uppkomma hos djuren vid ensidig utfodring med myrmarksfoder.

Nykolonisationer på de i allmänhet relativt näringsfattiga myrjordarna komma som regel att med ofrånkomliga odlings- och byggnadskostnader bliva ekonomiskt hårt pressade företag. Med hänsyn härtill böra myndigheterna vid prövningen av föreslagna sådana företag mera än vad hittills skett uppmärksamma, i vad mån omfattande och kostsamma väganläggningar måste komma att ytterligare belasta företagen.

Nu omnämnda svagheter vid myrmarksodlingar behöva givetvis icke göra sådana odlingar under alla förhållanden oekonomiska och olämpliga, men de nödvändiggöra övergrant övervägande av alla de omständigheter, som enligt vad nu sagts påverka den ekonomiska bärigheten. Därvid torde det genomgående visa sig, att där godartade myrjordar kunna med rimliga kostnader dräneras och odlas i anslutning till befintliga fastmarksjordbruk, de ofta kunna bliva värdefulla tillskott till de senare. Vid myrjordbruken annars ofrånkomligt byggnadsbehov bortfaller då helt eller delvis, likaså be-

hovet av omfattande väganläggningar. Genom fastmarksjordarnas och myrjordarnas samordning i lämpliga växtföljder kan en mera tillfredsställande näringsbalans erhållas i djurens foderstater än vid tillgodogörande enbart av mineralfattigt myrmarksfoder. Då fråga är om myrjordars utnyttjande för fullständig nykolonisation, måste därför möjlighet finnas till att odlingsvärd fastmarksjord skall kunna sammanläggas med myrjorden för att giva bättre förutsättningar för jordbrukens bärighet.

Ytttranden hava avgivits av *domänstyrelsen*, som bilagt yttrande av bland annat *överjägmästaren i Skellefteå distrikt*, *egnahemsstyrelsen*, som bilagt uttalande av *egnahemsnämnden i Norrbottens län*, samt *norrlandskommittén* (Del II, s. 133—155).

Egnahemsstyrelsen har beträffande frågan om områdets fortsatta utnyttjande framhållit, att styrelsen i annat sammanhang givit uttryck åt den uppfattningen att kolonisationen borde kunna fortsättas i viss begränsad omfattning, nämligen intill upplåtande av inalles ett femtiotal jordbrukslägenheter. Styrelsen har anfört, bland annat, följande.

Ehuru såsom ovan anförts genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 september 1944 frågan om Salt- och Fetmyrans vidare utnyttjande ställts på framtiden, kan egnahemsstyrelsen — med anledning av vad i denna fråga anförts, sedan styrelsen genom sin underdåniga skrivelse den 23 maj 1944 underställde Kungl. Maj:t skogstilldelningsfrågan — icke underlåta att framföra några principiella synpunkter på kolonisationsfrågan i Norrland. Statsrevisorernas uppfattning synes närmast vara, att kolonisation överhuvud icke bör förekomma av myrkomplex sådana som Salt- och Fetmyran, då enligt deras mening förutsättningar saknas att där bedriva lönande jordbruk. Egnahemsnämnden däremot synes hävda, att eftersom myrmarker av liknande eller sämre beskaffenhet och i motsvarande eller sämre klimatologiskt läge tidigare odlats, så hör ej heller Salt- och Fetmyran underkännas såsom olämplig för nyodling och kolonisation. Egnahemsstyrelsen kan icke godtaga någondera av dessa ståndpunkter. Gentemot statsrevisorerna kan anföras, att om hänsyn skulle tagas till alla diknings-, nyodlings- och vägbyggnadskostnader m. m., där fråga är om sedan gammalt odlad jord, så skulle särskilt i Norrland men även i mellersta Sverige mångenstädes visa sig, att lönande jordbruk icke heller där kan bedrivas. Statsmakterna ha också bland annat av anförda skäl under en lång följd av år med bidrag understött avdikning, nyodling och väganläggningar. På många håll, särskilt i Norrland och de skogrika delarna av mellersta Sverige, torde jordbruket, där det bedrivits sedan lång tid tillbaka, icke i och för sig vara lönsamt, ens om man bortser från sagda kostnader. Men det bedrivs i allt fall som ett nödvändigt komplement till skogsbruk eller utövandet av annan näring. Motiven härtill kunna vara varierande. I vissa fall är måhända jordbruksdriften enda möjligheten att kunna nyttiggöra arbetskraften under tider, då den icke finner sysselsättning i skogsbruket, i andra fall är det måhända för täckande av behovet utav färska livsmedel. Även ur allmänekonomisk synpunkt torde detta vara riktigt. Överhuvud taget torde, om de naturliga rikedomarna särskilt i Norrlands skogar skola kunna utnyttjas på ett riktigt sätt, jordbruk få bedrivas mångenstädes, där det i och för sig i själva verket icke är fullt lönsamt. Det bör vidare hållas i minnet, att särskilt i övre Norrland befolkningen alltjämt befinner sig i relativt stark tillväxt. För vinnande av försörjningsmöjligheter för den växande befolkningen måste näringslivet utvecklas. I denna utveckling måste även jordbruket komma i fråga. En viss fortsatt kolonisation torde

därför alltjämt krävas därstädes. Härav följer emellertid icke — vilket närmast synes vara egnahemsnämndens mening — att all jord skulle tagas i anspråk, som ej är av sämre beskaffenhet eller sämre klimatologiskt belägen än den tidigare för odling ianspråktagna jorden. Tvärtom bör — så långt det är möjligt med hänsyn till näringslivets i övrigt beroende av jordbruk inom ett visst område — vid all kolonisation de bästa jordarna i de bästa klimatologiska och geografiska lägena i första hand utnyttjas. Otvivelaktigt finnas inom Norrbottens läns kustbygd alltjämt stora och för odling lämpade godartade odlingsområden, som, så långt det är möjligt med hänsyn till vad ovan anförts, i första hand borde komma i fråga. På grund av rådande äganderätts- och jorddelningsförhållanden m. m. äro de emellertid i stor utsträckning icke åtkomliga för sådant ändamål, i vart fall icke på rimliga villkor. Egnahemsstyrelsen har emellertid sin uppmärksamhet riktad härpå och har för avsikt att undersöka framkomliga vägar, som möjliggöra att områdena kunna utnyttjas för kolonisation.

I det läge som nu uppkommit beträffande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag vill egnahemsstyrelsen ansluta sig till den framförda tanken på en ytterligare utredning rörande företagens förutsättningar, innan vidare kolonisation igångsättes å detsamma. Med hänsyn bland annat till den kritik, som av statsrevisorerna framförts rörande nykolonisation överhuvud å myrjordar, synas vidare styrelsen skäl tala för att en allmän översyn verkställas rörande de kolonisationsmöjligheter i Norrland, som i fortsättningen synas vara att räkna med.

Norrlandskommittén har erinrat om att kommittén redan tidigare givit uttryck åt den uppfattningen, att ytterligare upplåtelser av jordbruksegnahem å området icke böra ske och att frågan om vilka alternativ för det framtida utnyttjandet som kunna komma ifråga borde bliva föremål för övervägande. Kommittén höll därvid före, att den fastmarksjord som finnes å området eventuellt skulle bättre kunna utnyttjas för ett större jordbruk än för flera smärre. Kommittén, som framhållit, att kommittén ännu icke tagit slutlig ställning till hithörande spörsmål, har anförts, bland annat, följande.

Revisorerna framhålla att statsmakternas insatser att genom statsbidrag till vattenreglerings- och myrödlingsföretag skapa ökade försörjningsmöjligheter för den norrländska befolkningen ofta icke givit så goda resultat, som man föreställt sig, och att detta beror på att man icke på ett riktigt sätt räknat med alla de faktorer, som påverka resultaten. Bland sådana faktorer omnämnas närings- och produktionsförhållandena på de norrländska myrarna. Revisorerna synas närmast vara av den uppfattningen att den norrländska myrödlingen endast i undantagsfall är ekonomiskt försvarbar. Vad av revisorerna framföres, torde icke ge en rättvisande bild av de verkliga förhållandena vid myrödling. Problemet om norrländsk myrödling torde icke kunna avfärdas på sätt, som skett. Det finnes för närvarande en omfattande praktisk och försöksmässig erfarenhet om myrödlingen, och denna erfarenhet synes, såvitt nu kan bedömas, ge problemet en i flera synpunkter annan karaktär och räckvidd än revisorerna ge detsamma. Problemet måste bland annat, för att till fullo klarläggas, bedömas genom jämförelse med odlings- och näringsförhållandena på fastmarksjorden.

Revisorerna framhålla myrarnas fattigdom på för kulturväxter erforderliga mineralväxtämnen. Av vad revisorerna i det sammanhanget yttra, synes man kunna få den uppfattningen att revisorerna utgå från att odling å myrjord endast kan bliva ekonomiskt lönande, om åtminstone det dyrbaraste

växtnäringsämnet, kvävet, förekommer i tillräcklig mängd och i för växterna upptagbar form. Denna bild av myrarnas näringsförhållanden ger lätt en felaktig inställning, då den icke kompletterats med motsvarande redogörelse för den norrländska fastmarksjorden. Även fastmarksjordarna äro i behov av kväve. Deras kväveinnehåll är lägre än myrjordens, där kväve visserligen till att börja med oftast föreligger i sådan form, att det ej kan upptagas av växterna, men genom odlingsåtgärder efter hand kan bringas till användbarhet. Utförda försök ha vidare visat, att det är ekonomiskt försvarligt att tillföra myrjorden växtnäring genom olika gödselmedel. Revisorerna förmena, att tillförlitliga och positivt utslagsgivande markkarteringar böra förefinnas för de områden, där staten skall lämna bidrag till vattenreglerings- och kolonisationsföretag. Det bör här erinras om att markkarteringen, om man däri inlägger en analys av jordens halt av kali, fosforsyra och kalk, endast utgör en detalj i den omfattande prövning som måste företagas, innan en myrjord kan godkännas för odling. Den undersökning av myrjord, som numera brukar verkställas för bedömning av dess värde för odling, är avsevärt mera omfattande än vad markkarteringen innebär. Sålunda är t. ex. bestämning av torvslag, torvdjup och underliggande fastmarksjord nödvändig för konstaterande av en myrs odlingsvärde. Skall alltså en undersökning av myrjord utgöra förutsättning för att statsbidrag skall utgå för vattenreglering och kolonisation, måste den givas vida större omfattning än vad som statsrevisorerna tänkt sig.

Revisorerna uttala sig också om värdet av de produkter, som erhållas från myrjord, och säga bland annat, att de foderskördar, som erhållas, utgöra ett foder, som är betydligt mineralfattigare än när samma foderslag skördas på fastmarksjord. Denna skillnad skulle även vara till finnandes, när myrjorden tillförts kalk och konstgödsel. Såvitt bekant föreligger inga som helst försöksresultat, som giva anledning till ett generellt uttalande av denna art. Enligt gjorda undersökningar kan timotejhö från kalkad och konstgödslad myr bliva fullt likvärdigt med motsvarande hö från fastmarksjord.

Vad nu anförts, innebär icke att kommittén vill utan reservation anbefalla nyodling å myrjord och i varje fall ej när därmed avses att skapa underlag för en kolonisation på huvudsakligen sådan jord — vilket också tagit sig uttryck i kommitténs förslag om att fortsatt kolonisation å Salt- och Fetmyran ej skulle ske. Kommittén ansluter sig därför närmast till tanken att nyodling av odlingsberättigad myrjord främst bör ske i anslutning till förefintliga fastmarksjordar, och förmenar kommittén att myrjorden ofta kan på ett tillfredsställande sätt komplettera fastmarksjorden ur produktionssynpunkt. I vilken omfattning och under vilka omständigheter dylik odling bör komma till stånd avses som nämnt att belysas i annat sammanhang.

Staten har bidragit med avsevärda belopp till torrläggning och utdikning m. m. för att möjliggöra kolonisation av här avsedda områden. Det vill synas som om hittills vunna resultat av kolonisationsverksamheten knappast kommit att motsvara de förväntningar som från början knutits till företagen.

Av revisorernas uttalande i fråga om G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet framgår, att planer nu föreligga på utdikning av ytterligare områden. Revisorerna, som funnit väsentliga brister vidlåda kolonisationsföretaget och gjort gällande, att förutsättningarna för ett bärkraftigt jordbruk å området icke äro tillfredsställande, hava hyst betänkligheter mot att dylika åtgärder nu vidtagas. Tveksamhet i fråga om en ytterligare ut-

dikning har även anmälts av egnahemsstyrelsen, som förordat att en ytterligare utredning först bör verkställas rörande förutsättningarna för företaget. Jämväl riksdagen finner önskvärdt, att en undersökning i angivna hänseende kommer till stånd. Riksdagen vill emellertid ifrågasätta, huruvida icke skäl föreligga att beträffande området meddela beslut av liknande innebörd som i fråga om kolonisationsverksamheten vid Salt- och Fetmyran, d. v. s. av innebörd att upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem tills vidare icke må äga rum. Riksdagen finner det nämligen mindre tillfredsställande att denna kolonisationsverksamhet fortsättes utan att klarhet vunnits om att förutsättningar föreligga för kolonisterna att erhålla nöjaktig bärgning. Vad i ärendet framkommit giver enligt riksdagens mening i vart fall vid handen angelägenheten av att vid val av odlingslotter tills vidare endast de ur jordbrukssynpunkt mest lämpliga exploateras.

Riksdagen vill i detta sammanhang tillika erinra om att norrlandskommittén i de i ärendena avgivna utlåtandena dels framhållit önskvärdheten av att, innan ytterligare åtgärder vidtagas från statens sida för den fortsatta kolonisationen på den Bromsska stiftelsens områden, kommittén måtte beredas tillfälle att närmare bilda sig en uppfattning om förhållandena, dels ock anmält, att kommittén i annat sammanhang kommer att söka underkasta spørsmålet om myroddlingen i allmänhet i Norrland en mera fullständig granskning.

Riksdagen har velat giva Kungl. Maj:t tillkänna vad riksdagen sålunda anfört.

10:o)

Statens provningsanstalt.

Under handelsdepartementet, § 33, hava revisorerna gjort vissa erinringar beträffande den statliga eller av statsunderstödda institutioner bedrivna provningsverksamheten (Del I, s. 170—175).

Revisorerna hava till en början erinrat, att staten under en följd av år bedrivit provningsverksamhet vid statens provningsanstalt och Chalmers provningsanstalt, ävensom framhållit, att, i anslutning till en av statskontoret den 30 juni 1932 framlagd utredning Kungl. Maj:t den 26 maj 1933 (nr 244) utfärdat cirkulär angående anlitan i vidgad omfattning av förstnämnda anstalt. I cirkuläret föreskrevs, att statliga myndigheter och institutioner vid förekommande behov av provningar och undersökningar, tillhörande statens provningsanstalts verksamhetsområde, skulle, i den mån de icke hade tillgång till egna anordningar för utförande av sådana provningar och undersökningar, i största möjliga utsträckning för ändamålet anlita statens provningsanstalt.

Provningsverksamhet förekommer emellertid, framhålla revisorerna vidare, även vid andra statliga och statsunderstödda institutioner än statens provningsanstalt. Revisorerna, som ansett det vara av intresse att undersöka denna verksamhets omfattning och organisation, hava därvid utrönt, att

provningsverksamhet bedrivs vid vissa av tekniska högskolans i Stockholm institutioner, särskilt institutionerna för byggnadsstatik och byggnadsteknik, statens hantverksinstitut, statens institut för folkhälsan, vissa av de affärsdrivande verken, försvarsväsendets kemiska anstalt samt textilinstitutets i Borås materialprovninganstalt m. fl. forskningsinstitut.

Revisorerna, som närmare redogjort för omfattningen av de olika institutionernas provningsverksamhet, hava gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att vid sidan av statens provningsanstalt och den därmed samarbetande Chalmers provningsanstalt ett flertal statliga och statsunderstödda institutioner bedriva provningsverksamhet.

Revisorerna hava uppmärksammat, att i vissa fall såväl statens provningsanstalt som andra institutioner utföra samma slags prov och däröver utfärda intyg. Revisorerna äro icke övertygade om att övriga institutioner härvid besitta samma förutsättningar som statens provningsanstalt.

Samarbetet mellan statens provningsanstalt och övriga institutioner synes i stort sett vara tillfredsställande. Antalet institutioner, som bedriva provningsverksamhet av olika slag, är emellertid så stort att det icke utan närmare undersökning kan avgöras, om den nuvarande organisationen är ändamålsenlig och icke för statsverket medför onödiga kostnader. Statens provningsanstalt går årligen med underskott, oaktat taxorna de senaste åren något höjts. Därest verksamheten ökas, torde emellertid underskottet kunna förväntas minska. Med hänsyn härtill är det önskvärt, att provningsverksamheten i så stor utsträckning som möjligt koncentreras till provningsanstalten. Därigenom torde även kostnaderna för personal, lokaler och maskiner m. m. kunna nedbringas vid andra institutioner. På grund härav vilja revisorerna förorda, att en översyn kommer till stånd angående den statliga provningsverksamhetens organisation. Därvid bör även undersökas, om icke vissa laboratorier eller institutioner böra upphöra eller inordnas under statens provningsanstalt.

Beträffande den vid tekniska högskolan bedrivna provningsverksamheten vilja revisorerna uttala, att det måste anses anmärkningsvärt, om institutionsföreståndarna själva skulle kunna bestämma omfattningen av sina institutioners provningsverksamhet. Avgörandet härav bör tillkomma styrelsen för tekniska högskolan, som givetvis i detta hänseende bör samarbeta med statens provningsanstalt.

Yttranden hava avgivits av *försvarets fabriksstyrelse, statens institut för folkhälsan, styrelsen för statens provningsanstalt* samt *styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm*, som bifogat yttrande av *högskolans lärarkollegium* med därvid fogad *reservation* (Del II, s. 159—162). Fabriksstyrelsen och styrelsen för statens provningsanstalt hava anslutit sig till revisorernas förslag om utredning rörande den statliga provningsanstaltens organisation. Statens institut för folkhälsan har framhållit, att provningsanstaltens och institutets arbetsområden i allt väsentligt låge så utanför varandra, att någon intressekonflikt icke föreläge eller kunde väntas uppkomma. Styrelsen för tekniska högskolan har framhållit att, därest det skulle befinnas påkallat att institutionsföreståndarnas självbestämmanderätt med avseende på den vid respektive institutioner bedrivna provningsverksamheten inskränkes, denna fråga borde göras till föremål för reglering i de nya stadgar för de tekniska högskolorna, som torde komma att utarbetas i samband med högskolornas förestående omorganisation.

Den av revisorerna verkställda undersökningen har givit vid handen, att provningsverksamhet bedrivs förutom av statens provningsanstalt och den därmed samarbetande Chalmers provningsanstalt jämväl av ett flertal statliga och statsunderstödda institutioner. I en del fall synas dessa institutioner även börjat bedriva provningsverksamhet berörande provningsanstaltens verksamhetsområde och även reklamerat i syfte att giva verksamheten förvärvsmässig karaktär. Det vill förefalla riksdagen som en dylik verksamhet icke väl harmonierar med de i 1933 års cirkulär meddelade föreskrifterna. Det förtjänar i detta sammanhang påpekas, att provningsanstaltens rörelse årligen medfört betydande underskott. Riksdagen, som ifrågasätter huruvida det kan anses ekonomiskt eller ändamålsenligt att utrusta ett flertal institutioner med provningsmaskiner av likartat slag, delar revisorernas åsikt att en översyn i fråga om den statliga provningsverksamheten bör komma till stånd.

Riksdagen anhåller alltså, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om den statliga provningsverksamhetens organisation.

Stockholm den 16 juni 1945.

Med undersåtlig vördnad.
